

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Прикарпатський університет
імені Василя Стефаника**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

“Плай”

Івано-Франківськ - 2002

ЗМІСТ

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Кравчук К.Г.</i> Організація і діяльність судових та правоохоронних органів Директорії.....	3
<i>Васильчук В.О.</i> Філософські засади справедливості та невід'ємні права людини.....	8
<i>Кравчук В. М.</i> Політичні партії (теоретико-правовий аспект).....	12
<i>Юхимюк О.М.</i> Організація місцевого самоврядування в Західній Україні за Конституцією Польщі 1921 року.....	17

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД ТА ПРАВА ЛЮДИНИ. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

<i>Шолкова О.В., Філіповіч В.Є.</i> Свобода совісті: регулювання чи охорона?.....	21
<i>Чикурлій С.О.</i> Функція забезпечення прав і свобод людини і громадянина – основна функція виконавчої влади України.....	23
<i>Кравчук М.В.</i> Правові проблеми будівництва Збройних Сил України.....	27
<i>Хома В.О.</i> Правоохоронна діяльність органів охорони державного кордону України та проблеми правового захисту військовослужбовців ПВУ.....	34
<i>Шевченко Т.Д.</i> Захист прав споживачів органами державної виконавчої влади.....	39
<i>Башиняк А.О.</i> Співвідношення адміністративної відповідальності і фінансових санкцій.....	43

ЦИВІЛЬНЕ, ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

<i>Гостюк В.І.</i> До питання про об'єкт цивільно-правових відносин.....	47
<i>Никифорак В.М.</i> Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту.....	51
<i>Григорівська-Якубівська Л.В.</i> Аваль векселя.....	55
<i>Якубівський І.Є.</i> Окремі питання відповідальності сторін за договором фінансового лізингу.....	58
<i>Вознюк В.М.</i> Проблеми реалізації та захисту прав членів сільськогоспо- дарських кооперативів.....	63
<i>Духневич А.В.</i> Припинення діяльності кредитної спілки.....	67
<i>Гетманцев О.В.</i> Деякі аспекти удосконалення судової форми захисту цивільних прав.....	71
<i>Підлубна О.В.</i> Дія норми цивільного процесуального права за колом осіб.....	75
<i>Глуговська О.М.</i> Правове регулювання гласності цивільного судочинства України: історичний аспект.....	79
<i>Орловська Н.Я.</i> Поняття сторін у цивільному процесі України.....	83
<i>Щербань В.А.</i> Функції профспілок у цивільному процесі України.....	85
<i>Кравчук В.М.</i> Судовий контроль за законністю правових актів органів виконавчої влади і місцевого самоврядування як засіб забезпечення прав і свобод людини і громадянина.....	89

ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

<i>Васечко І.Б.</i> Методологічне значення категоріально-понятійного апарату трудового права.....	93
<i>Гетьманцева Н.Д.</i> Роль договірної регулювання у встановленні умов праці... <i>Орловський О.Я.</i> Гарантії реалізації трудових прав членів кооперативів в умовах формування ринкової економіки в Україні.....	97
	100

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Однією з умов зміцнення державності в Україні є подальший розвиток її правової основи, реалізація судової реформи. Судовий захист прав і свобод особи, інтересів держави є однією з форм здійснення судової влади. В історії людства судова форма захисту поки що є і буде надалі найефективнішим способом захисту цивільних прав.

Цивільний процес за своєю природою повинен містити розвинуті правові процедури залежно від різних фактичних ситуацій. Відсутність або недостатня урегульованість механізму захисту матеріальних прав може призвести до того, що його захист може стати утрудненим або неможливим. Тому виникає потреба удосконалити систему процесуально-правових механізмів, які будуть надійним інструментом для досягнення мети правосуддя в цивільних справах – захистити права та інтереси особи. У процесі вдосконалення цивільного процесуального законодавства слід врахувати, що позитивні результати такої діяльності можна отримати лише тоді, коли будуть забезпечені інтереси тих осіб, які звертаються за захистом до суду. Отже, процесуальна реформа повинна здійснюватися насамперед у напрямку вирішення тих питань, які пов'язані з реалізацією права на судовий захист [2, с.172].

Серед основних напрямків удосконалення цивільного процесу можна виділити цілу низку проблем як теоретичного, так і практичного змісту. Зупинимось лише на деяких напрямках:

1. Тривалий час процедура розгляду і вирішення цивільних справ вважалася досить ефективною та оптимальною. Однак розвиток суспільства зумовлює потребу вдосконалення цієї процедури. Судочинство по кожній справі являє собою єдине комплексне цивільне процесуальне відношення, в рамках якого виникають, змінюються і припиняються процесуальні відносини між судом та іншими учасниками процесу (сторонами, представником, третьою особою, прокурором тощо). Динаміка цивільного процесу передбачає процедуру вчинення певних процесуальних дій, проходження справи через стадії, які неможливо "перескочити" [5, с.180]. З одного боку, це дає можливість сформулювати єдину процесуальну модель, у межах якої можуть розглядатися цивільні справи. Насамперед це стосується виділення видів провадження в цивільному судочинстві.

На сьогоднішній день ст. 1 Цивільного процесуального кодексу виділяє три види провадження: позовне, провадження у справах з адміністративно-правових відносин, окреме провадження. З цього приводу в процесуальній літературі існують пропозиції різного напрямку. Так, одна група вчених-процесуалістів вважає, що потрібно зберегти три види провадження: позовне,

окреме, а справи з адміністративно-правових відносин перейменувати у справи з публічно-правових відносин [3, с.35, 362; 6, с.258]. Приєднуємося до думки тих учених, які пропонують приєднати справи з адміністративно-правових відносин до позовного провадження [8, с.129; 9, с.40; 4, с.32]. Для цього є всі теоретичні та практичні підстави. Провадження з адміністративно-правових перетворилося у просте нагромадження норм, які не мають внутрішнього взаємозв'язку і не відповідають змінам матеріального законодавства, що відбулися за останні роки. В рамках названого виду провадження розглядаються спори, які виникають не лише з адміністративно-правових відносин, а й з конституційних, фінансових, державно-процесуальних тощо. Вже давно обґрунтовано, що в рамках провадження справ, які виникають з адміністративно-правових відносин, виникає спір, який за своєю природою у процесуальному порядку вирішення мало чим відрізняється від спорів, що розглядаються у справах позовного провадження. Відповідно, суб'єкти такого спору – це сторони у процесі, оскільки ЦПК не дає чіткої назви сторін у справах з адміністративних правовідносин, а науковці не можуть запропонувати будь-яке інше найменування сторін у справах даного виду провадження. То чи є підстави не називати їх відповідно позивач та відповідач? Це дасть можливість чіткіше визначити процесуальне становище суб'єктів спору. Процесуальним засобом порушення справ з адміністративно-правових відносин повинна бути позовна заява. Ті особливості, які пов'язані з розглядом окремих категорій справ даного виду провадження (питання про підсудність; неможливість оскарження рішення; строки і порядок вирішення спору тощо), можуть бути обумовлені в окремих нормах як особливості розгляду конкретної категорії справ.

2. Цивільний процесуальний кодекс України передбачає на сьогоднішній день єдину процесуальну форму розгляду і вирішення цивільної справи – судове рішення. Але дана форма передбачає досить складний механізм, у межах якого здійснюються певні процесуальні дії учасників процесу у визначеній процесуальним законом послідовності. Цей процесуальний порядок є обов'язковим для всіх справ, які розглядаються в порядку цивільного судочинства. Існує необхідність скоротити таку процедуру, тобто досягнення результату повинно здійснюватися у вивченні меншої кількості процесуальних дій та скорочення регламенту судового розгляду і вирішення справи у судових засіданнях. При цьому повинні бути збережені основні процедурні моменти. Серед форм прискорення цивільного процесу, які вже давно відомі більшості країн, можна назвати: а) заочне рішення; б) судовий наказ.

Заочне рішення дає можливість розглянути і вирішити цивільну справу, коли відповідач ухиляється від явки до суду. На практиці така поведінка відповідача є одним із засобів захисту проти позову, що веде до затягування процесу на тривалий термін [2, с.173]. Введення до ЦПК України інституту "заочного рішення" буде слугувати важливою гаран-

тією захисту прав особи у цивільному процесі. У нормах слід передбачити умови та процесуальний порядок розгляду справи і постановлення заочного рішення. При цьому можна використовувати досвід таких країн, як США, Німеччина, Англія, Росія.

Використання інституту "судового наказу" у ЦПК і у судовій практиці також буде однією з важливих гарантій прискореного захисту прав особи. Цей інститут передбачає можливість розгляду так званих безспірних справ (стягнення аліментів на неповнолітніх дітей при відсутності заперечення з боку відповідача; виконання обов'язків за договором застави тощо).

Судовий наказ не повинен розглядатися як різновид судового рішення. Це правозастосовчий акт суду, який зобов'язує суб'єктів до певної поведінки, що передбачена нормою права. Тому в ЦПК повинен бути перелік справ щодо яких можливе постановлення судового наказу.

3. Неможливо не торкнутися і такого важливого питання, як участь у цивільному процесі народних засідателів та присяжних у здійсненні правосуддя. У Конституції України, в статті 124, відтворено цей інститут, який існував у нас у радянські часи до середини 80-х років. Звичайно, змінилася сутність цього інституту і порядок формування та діяльності народних засідателів. Закон України "Про судоустрій України" від 7 лютого 2002 року присвятив цьому питанню окрему главу. Поки що не зроблено відповідних змін і доповнень до ЦПК України, а саме він є основним законом цивільного судочинства. Не торкаючись питання про доцільність цього інституту в цивільному процесі, можна лише внести деякі пропозиції про запровадження його в цивільному судочинстві. Насамперед, це питання про те, чи з усіх категорій цивільних справ потрібна участь народних засідателів у місцевих судах? У цивільному процесі для вирішення цивільної справи потрібен професійний підхід, який пов'язаний з юридичною оцінкою обставин справи та її комплексним вирішенням. Участь народних засідателів і присяжних – це скоріше моральний, суспільний підхід до вирішення справи. Скажімо, наприклад, у справах із шлюбно-сімейних відносин (стягнення аліментів, позбавлення батьківських прав, встановлення опіки, піклування тощо), у справах із трудових відносин (про поновлення на роботі працівника, стягнення заробітної плати тощо), у справах із житлових правовідносин (поділ, виділ жилого приміщення) та в деяких інших, необхідно враховувати моральні, життєві, етичні фактори. Але більшість справ вимагають високого професійного підходу. Тому навряд чи є необхідність широкого застосування даного інституту в цивільному процесі. Навіть у Великобританії, де цей інститут існує досить давно, кількість цивільних справ, які розглядаються з участю присяжних, складає в середньому 1% [7, с.275].

4. У процесі реформ у сфері цивільного судочинства, які відбулися у 1996 та 2001 роках, було ліквідовано слідчі засади і проголошено змагальність процесу, при якому обов'язок по збору доказів і відповідальність за їх повноту та достовірність несуть сторони: позивач і відповідач.

Змагальність характеризується широкою можливістю для сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, визначати і використовувати у доказовій діяльності передбачені у ЦПК необхідні процесуальні засоби, докази, що їх підтверджують [11, с. 197]. У змагальній формі проходить все судочинство. Тому цей принцип має важливе значення. Запровадження даного принципу повинно супроводжуватися і деякими доповненнями до ЦПК стосовно інституту доказів і доказування в цивільному процесі, а саме: а) розширити перелік засобів доказування шляхом введення нових; зокрема, як засіб доказування можуть бути використані матеріали, отримані за допомогою технічних засобів: кіно -, відео -, звукозапис, фотографування [1, с. 19]; б) обмін сторін інформацією про наявні докази у кожного з них; в) уточнити зміст письмових (ст. 46 ЦПК) і речових (ст. 52 ЦПК) доказів, оскільки їх поняття не відповідає вимогам практики (наприклад: письмові докази – це предмети, на яких зафіксовано інформацію про обставини справи, що має значення для неї. Речові докази – це предмети матеріального світу, які своїми властивостями, якістю, формою, видом можуть підтвердити або спростувати обставини, що мають значення для справи).

В цілому, правотворчість у сфері цивільного процесуального законодавства повинна зводитися до вибору найбільш оптимальних моделей процесуальної діяльності суду і учасників процесу, які дозволять досягти найбільшої ефективності у захисті прав особи. Пошук таких варіантів повинен здійснюватися на науково-теоретичному і практичному рівнях.

1. Гетманцев О.В. Громадяни як сторони у цивільному процесі України / Автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 1997.
2. Гетманцев О.В. Цивільне процесуальне законодавство: сьогодні і майбутнє // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Науково-практичний збірник. – Київ, 2000.
3. Гражданский процесс / Под ред. М.К. Треушников. – Москва, 2000.
4. Добровольский А.А., Мельников А.А. Основные направления науки советского гражданского процессуального права // Советское государство и право. – 1975. – №12.
5. Решетникова И.В., Ярков В.В. Гражданское право и гражданский процесс в современной России. – Москва – Екатеринбург: Норма, 1999.
6. Советский гражданский процесс. Учебник / Под ред. Н.А. Чечиной, Д.Н. Чечот. – Ленинград: ЛГУ, 1984.
7. Уолкер Р. Английская судебная система. – Москва, 1980.
8. Шакарян М.С. Субъекты советского гражданского процессуального права. – Москва, 1970.
9. Штефан М.Й. Підприємство і правосуддя. – К., 1992.
10. Штефан М.Й. Непозовне провадження.
11. Штефан М.Й. Цивільний процес. Підручник. – К.: Ін Юре, 1997.

O. Getmantsev
SOME ASPECTS OF IMPROVEMENT OF JUDICIAL FORM OF CIVIL
RIGHTS DEFENCE

The article deals with some trends of improvement of civil process legislature. The author makes a number of amendments that may contribute to the guarantee of a personality's rights defence.

ББК 67.9 (4Укр.)

А-43

Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2002. – Випуск VIII. – 244 с.

Actual Problems of the Improvement of the Ukrainian Legislation Force. The Book of scientific articles. – 2002. – Issue VIII. – 244 p.

У збірнику досліджуються актуальні проблеми державного будівництва, питання теорії та історії держави і права, правової реформи в Україні, екології, боротьби зі злочинністю. Вносяться та обґрунтовуються пропозиції щодо удосконалення ряду інститутів конституційного, цивільного, кримінального та інших галузей права.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів та факультетів, юристів-практиків.

Actual problems in the field of the formation the Ukrainian state, questions of Theory and History of State and Law, Law reforms in Ukraine, Ecology, struggle with criminality are researched in this Book.

The propositions about the perfection of some institutions of constitutional, civil, criminal and other fields of law are submitted and analysed.

This Book is good for scientists, professors, post-graduate students, students of law departments, practicing lawyers.

Редакційна колегія: В.В.ЛУЦЬ – чл.-кор. АпрН, д-р юрид. наук, проф. (*головний редактор*); Н.Р.КОБЕЦЬКА – канд. юрид. наук, доц. (*відповідальний секретар*); М.В.КОСТИЦЬКИЙ – акад. АпрН, д-р юрид. наук, проф.; В.С.КУЛЬЧИЦЬКИЙ – чл.-кор. АпрН, д-р юрид. наук, проф.; В.К.ГРИЦУК – д-р юрид. наук, проф.; В.М.КОССАК – д-р юрид. наук, проф.; В.Д.БАСАЙ – канд. юрид. наук, доц.; П.Л.ФРІС – канд. юрид. наук, доц.; Б.Й.ТИЩИК – канд. юрид. наук, проф.; М.І.ОСЛАВСЬКИЙ – канд. юрид. наук, доц.

Адреса редакційної колегії:

76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а,
Прикарпатський університет імені Василя Стефаника,
юридичний факультет.

Тел.: (0342) 55-24-89.

Тел. факс: (03422) 2-55-80

Ресстраційне свідоцтво серія КВ №4150

Видається з 1996.

© Видавництво "Плай"
Прикарпатського університету,
Тел. 59-60-51